

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра англійської мови

Дипломна робота магістра з теми:

**"ТРАДИЦІЙНІ СЮЖЕТИ І ОБРАЗИ ДАВНЬОГРЕЦЬКОГО
ПОХОДЖЕННЯ В НОВІТНІЙ ЗАРУБІЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ"**

Виконала: магістрантка 2 курсу,
групи Ang1p-M20z
спеціальності 014 Середня освіта
(Мова і література (англійська) за
освітньою-професійною програмою
Середня освіта (Англійська мова і
зарубіжна література)

Ткачук Діана Володимирівна

Керівник: Голубішко І.Ю.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов і
зарубіжної літератури

Рецензент: Стахнюк Н.О.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології та
загального мовознавства

Кам'янець-Подільський – 2021 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I.....	7
МІФОПОЕТИКА ЯК ХУДОЖНЯ ПРАКТИКА І ЯК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА СТРАТЕГІЯ.....	7
1.1. Тлумачення понять «міф» і «міфологія» у літературознавстві.....	7
1.2. Міф як основа релігії і казки.....	16
1.3. Художній міфологізм	23
1.4. Використання міфологічних елементів в літературі.....	28
Висновки до Розділу I.....	31
РОЗДІЛ II	32
МІФ ПРО ГЕРАКЛА В ХУДОЖНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ П. ХАКСА.....	32
2.1. Образ Геракла в філософсько-естетичній думці ХХ-ХХІ ст.....	32
2.2. «Амфітріон» П. Хакса: традиції і новаторство	35
2.3. Сучасне звучання античного міфу в п'єсі П. Хакса «Омфала»	40
Висновки до Розділу II	45
РОЗДІЛ III	46
НЕОМІФОЛОГІЗМ У НОВІТНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	46
3.1. Осучаснення міфу «Персі Джексон і олімпійці».....	46
3.2. Міфологічні мотиви в серії С. Коллінз «Голодні ігри»	56
3.3. Біблійний міф і «Падші» Лорен Кейт	65
3.4. Труднощі перекладу сучасної літератури з англійської на українську мову.....	69
Висновки до Розділу III	74
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79

ВСТУП

Досліджуючи літературу, необхідно відзначити, що міфологія міцно увійшла в неї і на протязі багатьох століть не здавала своїх позицій. Автори по-різному використовували міф, реконструювали його сюжети і міняли внутрішній світ героїв для кращого пояснення дійсності. Зрощення міфу з літературою – природний процес, в ході якого естетичне і філософське осмислення дійсності відбувається на якісно іншому рівні художнього узагальнення.

Завдяки цій «наполегливості» авторів, вчені спрямували свої зусилля на вивчення міфу і міфології. Ці питання розробляли: (М. Еліаде, М. Епштейн, В. Марков, Я. Поліщук, О. Фрайденберг, Шнирельман В., О. Веселовський, А. Волков, А. Нямцу, О. Пронкевич). Були дані різні дефініції та створені різноманітні класифікації. Виникли такі терміни, як «художній міфологізм» і «міфологічний елемент». Відмінними рисами художнього міфологізму були визнані: впізнаваність сюжету, авторська реконструкція сюжету, труднощі та багатоплановість, саме ці ознаки допомогли при аналізі творів. Так, вихідним для нашого дослідження було визначення різновидів міфологізму українським літературознавцем Я. Поліщуком. У монографії «Міфологічний горизонт українського модернізму» він доходить висновку, що у сучасній літературі поширилися три види міфологізму: міфологізація, реміфологізація і деміфологізація. І якщо міфологізація передбачає майже незмінне використання міфологічних сюжетів давнини, то реміфологізація відбувається, коли автор намагається змістити провідні акценти міфу, творчо переосмислює первісну оповідь. Автор не актуалізує, а руйнує давню фабульну структуру міфу, виявляє приховані мотиви оповіді і саме вони можуть ставати основними в новому творі. Деміфологізація теж руйнує надто поширені давні стереотипи. Але в

даному випадку автором обирається інший шлях: він підриває стереотип іронічними, навіть саркастичними, прийомами, створює шаржовану подібність міфу і міфологічних героїв.

У даній роботі досліджуються твори сучасної зарубіжної (німецької, американської) літератури, а саме прояви неоміфологізації та художні елементи у них. Проведене дослідження, виявило, що міфологічні сюжети та герої все ще є актуальними, незважаючи на те, що вони піддалися змінам. Сучасний читач вже не шукає в міфах пояснення створення світу, автор лише переосмислює їх та використовує у власних цілях.

Актуальність дослідження полягає у необхідності вивчення модифікування традиційних образів і сюжетів у сучасній літературі і визначення їх цінності та можливого потенціалу для більш детального дослідження.

Метою дослідження є пошук характерних рис традиційних міфологічних елементів в сучасній літературі, визначення ступеня залежності від першоджерел і ступеня зміни сюжету і героїв.

Реалізація мети передбачає виконання таких **завдань**:

- визначити актуальність традиційних міфологічних сюжетів та героїв у сучасній літературі;
- знайти відмінності і подібність між поняттями «міф» та «міфологічний елемент», «міф» і «казка», «міф» і «релігія»;
- проаналізувати зміни, яким піддалися міфологічні сюжети і герої, та визначити причину цього, а також взаємозв'язок з сучасними проблемами;
- окреслити можливі шляхи розвитку досліджуваної теми.

Об'єкт дослідження: твори сучасної літератури (П. Хакс "Омфала" та "Амфітрон", Р. Ріордан "Персі Джексон і олімпійці", С. Коллінз "Голодні ігри",

Л. Кейт "Падші"), в яких наявні оновлені традиційні міфологічні герої або сюжети.

Теоретичну базу магістерської роботи становлять вітчизняні і зарубіжні дослідження, присвячені вивченню процесу міфологізації (М. Еліаде, М. Епштейн, В. Марков, Я. Поліщук, О. Фрайденберг, Шнирельман В. та ін.), питанню поняття «традиційні образи і сюжети» (О. Веселовський, А. Волков, А. Нямцу, О. Пронкевич та ін.), творчості окремих письменників.

Предмет дослідження: використання традиційних міфологічних образів у названих творах, а також осучаснення сюжету або значення міфу в результаті процесів деміфологізації та реміфологізації.

Практична цінність роботи полягає в тому, що її можна буде використовувати під час вивчення історії зарубіжної літератури і дослідження художнього тексту. Крім того, результати роботи можуть бути використані у практиці шкільного курсу зарубіжної літератури, зокрема при розробці факультативного курсу «Міфологічні елементи у сучасній світовій літературі».

Методи дослідження. Мета і завдання визначають методологічні принципи даної роботи, в основі яких лежить багатоаспектний підхід, що зумовив використання декількох аналітичних **методів:** філологічного, спрямованого, на ознайомлення з текстом, його коментування; культурно-історичного, що допомагає виявити джерела літературних явищ; формального, що дозволяє досліджувати особливості функціонування окремих художніх прийомів у літературному творі.

Наукова новизна роботи зумовлена тим, що удосконалено картину традиційних образів і сюжетів у сучасній літературі і визначено їх цінність та потенціал у літературі.

Апробація дослідження. Дипломна робота обговорювалась на засіданні кафедри германських мов і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського

національного університету імені Івана Огієнка. Ключові положення роботи викладені у доповіді на університетській студентській конференції (жовтень 2020 р.). Деякі аспекти дослідження відображені у статті «Міфологізм у сучасній зарубіжній літературі» у студентському збірнику за результатами науково-дослідної роботи (Прийнята до друку).

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел (65 найменувань). Повний обсяг роботи складає 84 сторінки.

ВИСНОВКИ

Виявлення особливостей художньої рецепції традиційних сюжетів, з опорою на методологічні принципи дослідників компаративістів та ідеологів школи «рецептивної естетики», дозволяє визначити причини звернення сучасних авторів до класичної спадщини, проаналізувати різні форми взаємодії текстів на рівні сюжету, проблематики, поетики, дослідити основні види і функції інтертекстуальних зв'язків, простежити еволюцію художніх образів.

Інтерес до античної міфології характерний для всієї світової літератури і стає однією з провідних тенденцій в XX–XXI ст. Письменники різних естетичних, політичних поглядів і літературних напрямів (як реалістичної, так і модерністської орієнтації) бачили у міфі парадигму загальнолюдського буття, що втілює в собі досвід попередніх поколінь і зберігає актуальність в усі часи.

Доходимо висновку, що міф є складною художньою структурою, яка відрізняється символічністю і спрямованістю, перш за все, на пояснення реальності. Міф заміняв первісним народам науку, запропонував модель поведінки, за допомогою привабливих і зрозумілих героїв. Щодо зв'язку міфу і релігії, то в них більше відмінностей, ніж спільних рис. Релігія, перш за все, спрямована на психологію людини, основна ідея – ідея порятунку душі, а герої міфів частіше борються самі з собою, ніж з чудовиськами.

Підкреслимо, що поняття «міф» і «казка» також мають тісний зв'язок, і не піддається сумніву, що казка з'явилася за допомогою міфу. Первісні казки і міфи нероздільні, але з часом казка набуває характерних тільки їй структурних і сюжетних рис, що дозволяє виділити її як окремий жанр.

Міф виконує важливі функції у художньому творі: використовується для створення символів і символіки і як художній прийом; є засобом узагальнення

літературного матеріалу; виконує роль наочного, багатозначного прикладу; визначає структуру твору.

Використовуючи художній міфологізм, можна охопити всі поля літературної діяльності – від дитячих пригодницьких оповідань до серйозних творів, що містять соціальну критику і стосуються інших проблем сучасності.

Помилкою було б вважати міфологічними елементами тільки міфічних персонажів і сюжет, слід також враховувати наявність предметів і образів, наділених символічним змістом.

Форми використання античної спадщини у сучасній літературі різноманітні. Вдаючись до поетики міфологізування, письменники піддають традиційні сюжети і образи кардинальному переосмисленню: персонажі античної міфології постають в іронічно зниженому світлі і наділяються свідомістю сучасної людини. Крім цього, вводяться численні анахронізми, сюжет твору збагачується реаліями ХХ–ХХІ століть і т.д. У річищі цієї традиції інтерпретації міфологічного матеріалу розвивається і творчість німецького драматурга П. Хакса, який створив ряд оригінальних літературних обробок відомих сюжетів.

Аналіз «античних» драм П. Хакса демонструє роботу одного з двох механізмів рецепції – перевтілення, що має на увазі проектування своєї картини світу на інші твори, створення нового, цілком самобутнього творіння на матеріалі класичної спадщини.

Будучи сучасним неокласицистом, Хакс у своїх драмах, створених на античному матеріалі, звертається до поетики античного театру, відтворює естетичні та гуманістичні ідеї епохи Ренесансу, лірики, веселих комедій В. Шекспіра, театру епохи класицизму. Магістральною установкою П. Хакса є модернізація і деміфологізація традиційних сюжетів. Дія його п'єс розгортається в Давній Греції, проте автор послідовно руйнує картину античності: активно

використовує анахронізми, насичує текст сучасними культурними, історичними та політичними алюзіями, модернізує лексико-стилістичну систему мови. Ні поведінка, ні мова, ні образ думок персонажів Хакса абсолютно не відповідають часам античної епохи. Німецький драматург психологічно мотивує вчинки героїв, наділяє їх свідомістю людини Нового часу. Традиційні теми і образи отримують нове, іронічне прочитання, що в цілому відповідає літературній традиції переосмислення міфологічного матеріалу в ХХ–ХХІ ст.

Аналіз творів Ріка Ріордана «Персі Джексон і олімпійці», Сьюзен Коллінз «Голодні ігри» і Лорел Кейт «Падші» теж дозволив зробити певні висновки.

У результаті аналізу обраних творів виявлено, що спостерігається зрощення міфу і літератури, в ході якого естетичне і філософське осмислення дійсності, відбувається на якісно іншому рівні художнього узагальнення, йдеться про деміфологізацію як явище неоміфологізму.

У серії книг Ріка Ріордана «Персі Джексон і олімпійці» очевидне осучаснення героїв і сюжету і перенесення їх у сучасну дійсність. Для з'ясування відмінності від міфу був проведений порівняльний аналіз давніх міфів про цього героя з тими подіями, що відбуваються з літературним героєм. В процесі осучаснення, міф зазнав істотних змін, письменник підлаштовується під читача, спрощуючи сюжетні лінії і самих героїв, їхні почуття і переживання, перетворюючи давній міф у захоплюючу історію.

У серії «Голодні ігри» Сьюзен Коллінз використано тип художнього міфологізму, що поглиблює цей процес. Елементи міфу вплітаються в тканину оповіді, події якої відбуваються в майбутньому. Міфологічний сюжет про Тесея і Мінотавра досить яскраво виражений, хоча сам автор жодного разу не згадує в романі ні міфологію, ні міфи, створює абсолютно новий світ, з новими поняттями і цінностями. При аналізі були відзначені численні міфологічні елементи, використані автором, крім основної сюжетної лінії. Герої носять

зброю, характерну для міфів, мають схожість з гладіаторами і, крім того, автор використовує ще один прийом художнього міфологізму – багато речей побуту наділені символічністю.

У романі «Падші» Лорел Кейт спостерігаємо осучаснення біблійних міфологічних істот, ангелів, які гармонійно вплітаються в розповідь і сучасний світ.

Різниця між міфом давнім і авторським містить в собі сенс, ідею, яку хотів висловити автор і заради чого використовував міф у своєму творі. Щоб зрозуміти приховані смисли і значення, які автор навмисно чи підсвідомо закладає, необхідно знати, яким чином може відобразитися у творі міфологічний елемент.

Таким чином, актуальність міфологізації (деміфологізації, реміфологізації) в сучасній літературі, не піддається сумніву. Автор кожного наступного покоління дає своє тлумачення, відмінне від попередніх. Саме мислення автора накладається на мислення міфопоетичне, і народжує новий міф, дещо відмінний від первісного. Автори обирають міфологічний елемент, котрий найбільше допомагає розкрити поставлену проблему. Сюжети і герої міфів зазнають змін, зберігаючи, однак, свої основні риси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверинцев С. С. Античность и современность. Москва : Микисом, 1972.– 125 с.
2. Андреев Л. Г. Зарубежная литература XX столетия: учебное пособие. Москва : Высшая. школа, 2004. – 559 с.
3. Білокобильський О. В. Питання визначення міфу / Матеріали міжнародної конференції « Філософія міфу. Класичні та сучасні підходи»- Частина 1. – К., - 2003. – 150 с.
4. Брокатов А. М. Антична література. – М.: Знання, 2004. – 162 с.
5. В. Скуратівський. Міф. *Філософський енциклопедичний словник*. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. – С. 386-742.
6. Венгерова Е. В. Поэтический театр Петера Хакса // Хакс П. Пьесы. Москва : Искусство, 1979. С. 449-484.
7. Вернер Г. Г. Петер Хакс. *История литературы ГДР*. Москва : Наука, 1982. – С.424-432.
8. Волков А. Р. Теорія традиційних сюжетів та образів. *Традиційні сюжети та образи* : [дослідження / упоряд.А. Р. Волков]. Чернівці : Місто, 2004. – С. 59–95.
9. Вундт В. Миф и религия. Санкт-Петербург : Б\ и, 1913. – С. 156-416.
10. Писманик М.Г. Религиоведение. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 280с.

11. Глінка Н. В. Міфопоетика творчості Д. Г. Лоуренса: Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.04 / НАН України. Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2006. – 20с.
12. Гловацька К. І. Міфи Давньої Греції. – К. : Веселка, 1991. – 264 с.
13. Голосовкер Я. Е. Логика мифа. Москва : Наука, 1987. – 217 с.
14. Грейвс Р. Мифы Древней Греции. Екатеринбург : У-Фактория, 2005. – 1008 с.
15. Гулыга А. В. Миф как философская проблема. *Античная культура и современная наука*. Москва : Наука, 1985. – С.275-3440.
16. Давня Греція: Історія. Бут. Культура: 3 книг сучасних вчених / Укл. Л.С. Іллінська. - М.: Московський Ліцей, 1997. – 378 с.
17. Далгат У. Б. Литература и фольклор: теоретические аспекты. Москва : Наука, 1981. – С.304-456.
18. Зайцев А. И. Греческая религия и мифология курс лекций. Санкт-Петербург: Академия:, 2005. – С.190-208.
19. Зелінський Ф. Ф. Історія античної літератури. – СПб.: Марс, 1995. – 380с.
20. Іванов Вяч. Дионис и прадионисийство. Санкт-Петербург : Алетейя, 1994. – 352 с.
21. Історія давньогрецької літератури./ Під ред. Автономова П. І.– М.: Прогрес, 2001. – 526 с.
22. Історія новітньої зарубіжної літератури: Навч. посібник./ Давиденко Г.Й., Чайка О.М., Гричаник Н.І. Кушнерьова М.О. К.: Центр учбової літератури, 2008. – С. 199-274.
23. Клейст Г. Избранное. Драммы. Новеллы. Статьи. Москва : Худож. лит., 1977. – С. 478-542.

24. Ковбасенко Ю. І. Антична література. 4-те вид. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. – 256 с.
25. Коллинз С. Голодные игры. Санкт-Петербург : АСТ, Астрель, 2010. – 384 с.
26. Коллинз С. Сойка-пересмешник. Санкт-Петербург : Астрель, 2011. – 416 с.
27. Кун М. А. Легенди і міфи Стародавньої Греції. — Тернопіль: АТ «Тарнекс», 1993. — 31 с.
28. Кухаренко В.А. Практикум з стилістики англійської мови: Підручник. – Вінниця: Нова книга, 2000. – 160 с.
29. Лісовий І. А. Античний світ у термінах, іменах і назвах. Довідник з історії та культури Стародавньої Греції і Риму. Львів : Видавництво при ЛДУ видавничого об'єднання «Вища школа», 1988. – 200 с.
30. М. В. Скржинська. Міфи давньогрецькі // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наукова думка, 2009. – С. 765-784.
31. Макарова Н.І. Геракл як образ ідеальної людини. *Світ науки, культури. Освіти*, 2010. №4 (23). – С. 242-244.
32. Марков В. А. Литература и миф: проблема архетипов. *Тыняновский сб. № 5*. Рига : Издатель Зинатне, 1990. – С. 16-345.
33. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа. Москва : Наука, 1976. – 406 с.
34. Міфи в літературі // Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці: Золоті литаври / голова ред. А. Волков, 2001.— С. 335-634.

35. Наговицын А. Е. Древние цивилизации: общая теория мифа. Москва : Изд-во Академический проект, 2005. – 656 с.
36. Парандовський Я. Міфологія. – К.: Молодь, 1997. – 227с.
37. Пащенко В. І., Пащенко Н. І. Антична література. Київ : Либідь, 2001. – 718 с.
38. Підлісна Г. Н. Антична література для всіх і кожного. – К. : Техніка, 2003. – 381 с.
39. Подопригора А. Р. Образ Геракла в контексте этнополитической истории Средиземноморья II тыс. до н.э. – начала I тыс. н. э.: дис. канд. истор. наук: 07.00.03. Уфа, 2005. – 203 с.
40. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму: монографія. Вид. 2-ге, допов. і переробл. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002.– 392 с.
41. Ріордан Р. Перси Джексон и олимпийцы. Секретные материалы. Санкт-Петербург : Эксмо, 2011. – 300 с.
42. Рочняк О. В. Проблема міфу як феномену людської свідомості. URL: http://www.rusnauka.com/NPM/Philosophia/2_2_rochnjak.doc.htm (дата звернення 1.07.2021).
43. Стабрила С. Міфологія для дорослих : Боги, герої, люди. / Пер. З пол. Д. Андрухів. – К.: Юніверс, 2000. – 248с.
44. Толмачов В. М. Зарубежная литература XX столетия: учебное пособие. Москва : Academia, 2003. – 215с.
45. Топоров В. Н. Миф. Ритуал. Символ. Образ: Исследования в области мифопоэтического: Избранное. Москва : Изд. группа «Прогресс»-«Культура», 1995. – С. 155-624.

46. Тройский И. М. История античной литературы. – Л.: Прогрес, 1986. – 296 с.
47. Тронский И. М. Античный миф и современная сказка. *С.Ф. Ольденбургу. К 50-летию научно-общественной деятельности.* Ленинград : Изд-во АН СССР, 1934. – С. 523-534.
48. Трофимов А. А. Письменники Стародавньої Греції. – М.: Просвітництво, 1994. – 266 с.
49. Турган О. Д. Синтез античного й християнського міфу в повісті О.Кобилянської "Ніоба". *Науковий вісник Чернівецького університету. Впуск 58-59. Слов'янська філологія.* Чернівці : Вид-во ЧНУ, 1999. – С.65-69.
50. Уфимцев П. С. Міфи Стародавньої Греції. – М.: Просвітництво, 1982. – 196 с.
51. Фрейденберг О. М. Миф и литература древности. Москва : Наука, 1978.– С. 28-464.
52. Фриче В. М. Литературная энциклопедия. Москва : Изд-во Ком. Акад., 1930. – 768 с.
53. Хакс П. Орфей у пеклі. URL: <http://goo.gl/yngbse> (дата звернення 19. 09.2021).
54. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література від античності до початку ХІХ сторіччя: Історико-естетичний нарис / Б.Б. Шалагінов. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 1994. – 360 с.
55. Шнирельман В. А. Национальные символы, этноисторические мифы и этнополитика. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/ (дата звернення 20.09.2021).
56. Элиаде М. Аспекты мифа. Москва : Наука, 1995. – С.113-254.

57. Эпштейн М. Н. Мифологизм в литературе XX в. Литературный энциклопедический словарь. Москва : Сов. энциклопедия, 1987. – С. 224–225.
58. Bell, Michael and Poellner, Peter. Myth and the Making of Modernity. Amsterdam and Atlanta, Georgia : MIT Press, 1985. – 236 p.
59. Eliade Mircea. The Myth of the Eternal Return. Tr. by Willard R. Trask. New York : Pantheon, 1954. – 284 p.
60. Kraft D. Der entkettete Knecht. Philosophische Perspektiven auf Brecht und Hacks und Hegel. URL: <http://goo.gl/BVes5z>. (дата звернення 15.03.2021).
61. Schütze, Peter. Peter Hacks. Ein Beitrag zur Ästhetik des Dramas, Antike und Mythenaneignung. Kronberg. Taunus : Scriptor Verlag, 1976. – 303 p.
62. Society and Literature, 1945-1970 / Ed. by Alan Sinfield. London : Methuen, 1983. – 266 p.
63. Suzanne Collins. Catching Fire. New York : Scholastic Press, 2009. – 391 p.
64. Suzanne Collins. The Hunger Games. New York : Scholastic Press, 2008. – 374 p.
65. White J. J. Mythology in the Modern Novel. A Study of Prefigurative Techniques. Princeton, 1971. – 231 p.